

Rebecca
WEST

MAIALEN BERASATEGI

Soldaduaaren itzulera

erein & igela

REBECCA WEST

Soldaduaren itzulera

Maialen Berasategi Catalán

Itzultzailea

erein & *igela*

REBECCA WEST (1892-1983)

HITZAURREA

Rebecca West hezur-haragizkoa

Rebecca West maiteminak jota zegoen Rosmer jaunarekin, hots, bere lagun minaren senarrarekin. Are gehiago: lagun minari burua nahastu zion bere burua hil zezan, horrek Rosmer jaunarenganako bidea zelaituko ziolakoan. Tragediaren lasta, ordea, astunegia beti, eta azkenean ibaian ito zuten beren burua bi traidoreek (Rebeccak, Rosmerrek).

Horra hor, oso gaingiroki, Henrik Ibsenen *Rosmerholm* antzezlanaren haria. Eta horra hor nondik hartu zuen Cecily Isabel Fairfield gazteak izen artistikoa, aktore izateko ikasten ari zela, Londresen. Izen-hautu adierazgarria, inondik ere, eta berariazkoa oso. Munduak, gerora, antzezle gisa ez, baizik, besteak beste, idazle, kazetari, ekintzaile eta intelektual gisa ezagutu zuen hezur-haragizko Rebecca West (Kerry, 1892 - Londres 1983).

“Rebecca West Erdi Aroko aberats bat izan balitz, abadesa handi bat izango zen. XVII. mendean jaio eta pobre izatera, ordea, sutan erreko zuten segur aski, sorgintzat hartuta”. (Victoria Glendinning)

West gazte-gazterik hasi zen hainbat egunkari eta agerak-
ritan idazten, nahiz eta 16 urterekin utzi behar izan zituen

ikasketak¹. Literatur kritikari eta gizarte-gaien inguruko iritzi-emaile aritu zen garai hartan, eta berehala samar egin zen ezagun, idazkera zorrotz suharrez janzten baitzituen bere ideia eta ideal mamitsuak. Beste zenbait idazle bezala, generoak nahastu zalea izan zen beti, eta horregatik nabarmendu zen, hein handi batean: bizi guztian, zinez iaioki idatzi zituen literatur kutsuko hainbat saiakera, kronika eta artikulua, fikzioaren eta *ez-fikzio (non-fiction)* delakoaren arteko muga ezin hobeki lausotuta.

XX. mendearen hasieran, mugimendu sozialistaren alde ez ezik, *suffragette* gisa ere aritu zen, Britainia Handiko emakumeen boto-eskubidearen aldeko mugimenduan, eta, bere moduan, bizi guztian aldarrikatu eta praktikatu zituen feminismoaren balioak².

Garai hartatik aurrera, munduak eta gizarte-gatazkek piztutako interes biziak bultzaturik edo, bidaia-liburu ugari idatzi zituen. 30eko hamarkadaren bukaeran, esaterako, zenbait aldiz bidaiatu zuen orduko Jugoslaviara, eta *Black*

- 1 Zinez kritikoa izan zen beti bere garaiko hezkuntza-sistemearekin, neskenarekin bereziki. Beti esaten zuen bere heziketa akademikoa etsigarri eta itzalgarrri izan zela, pizgarri baino gehiago. Ikuspegi kritiko horren erakusgarri, hona hemen zer idatzi zien behin, artikulua batean, irakasle izan zituenei: “Ekonomikoki burujabeak izan arren, ez zarete emakume libreak; gizonen desiraren esklabo zarete oraindik. Zuen hutsaltasun berariazko horrekin, zeharo nazkatzen dituzue ikasleak, eta eskasiaz hil, zergatik eta gizonak nahiago dutelako emakume ezkongabeak orrialde zuri huts izatea, bertan nahi dutena idatzi ahal izateko”.
- 2 “Nik neuk ez dut sekula oso ondo jakin zer den feminismoa. Hauxe besterik ez dakit: jendeak feminista esaten didala lanpas batetik edo prostituta batengandik desberdintzen nauten sentimenduak adierazten ditudan aldiro”.

Lamb and Grey Falcon liburu xehe bezain sakona plazaratu zuen herrialde horretako historiari, kulturari eta, oro har, Balkanetako egoera soziopolitikoari buruz –gaur egun, horixe da, ziur asko, Westen obrarik ezagunena edo, behintzat, gehien laudatu dutena–. Gerora, besteak beste, Hegoafrikan izan zen, apartheidaren garaian, baita Mexikon ere, hango indigenen bizimodua eta egoera soziala aztertzen, eta ez zion sekula utzi bidaiatzeari eta idazteari, ezta zahartzaroan ere, jakin-minez eta ikusminez beti.

Eta beti kritiko. Bigarren Mundu Gerran, adibidez, gogor ekin zion nazien erregimenari³, eta, gero, urte askoan, Errusiako iraultzaren osteko sistema politikoa gaitzetsi zuen, sozialismo-eredu egokia ez zelakoan –50eko hamarkadan, mccarthysta izatea ere egotzi zioten askok–. Hara-hona hartan, West muturreko izan omen zen beti –ospe hori izan zuen, behintzat–, eta ez ideologia-kontuetan soilik. Aldi berean, ordea, esan daiteke zuri-beltzen sinplekeriari itzuri zitzaiola nolabait, kontraesan eta paradoxen ihintzetan labaindurik, batzuen irudiko, errealtatearen konplexuarekin koherente, beste batzuen iritiz.

Nahita edo nahi gabe –eta arrazoi askotarikoak zirela medio–, hamaika esparrutan egin zen ezagun. Paradoxa iluna edo patu sarkastikoa, baina, honako hau: bere ibilbide profesionalaren alde ez ezik emakumeen eskubideen eta publikotasunaren alde ere sutsuki borrokatu zen idazle oparo hura, *bitxiro*, honakoren eta halakoren maitale izan omen zelako

3 Nurenbergeko epaiketen gaineko kronika bereziak idatzi zituen New Yorker aldizkarirako, epaituak ikuspegi zeharo pertsonal, miatzaile, psikologiko, ziztari batetik deskribatuta, eta *The Train of Powder* liburuan bildu zituen gero.

dela ezaguna askorentzat gaur egun, edo semearekin izan zuen harremanarengatik, edo amatasunaren inguruan zuen ikuspegi batere ez-ortodoxoarengatik. Bizitza pribatuarengatik, alegia; edo, hobeto esanda, bizitza pribatuaren alderdi jakin batzuengatik.

Baina, beharbada, haren bizimoduan eta aiurrian sakontzen hasita, zilegiago litzateke gogora ekartzea haren ikuspegi zorrotza, burugogorkeria, askatasun-nahia, kritikotasuna, haren idazmolde konplexu landua, aztertzaile-sen adimentsua, argi-ilun nabarmenak eta polemikarako joera setatsua. Jarrera horiek ausardia edo ausarkeria ote ziren, hori norberak erabakiko du noski, baina West bera, behintzat, ederki jabetua zegoen bere bizimodua ez zela oso *onargarria*, ez eta oso segurua ere: “Hemendik aurrera, ahal dudan heinean, bakar-bakarrik biziko naiz, zeren uste baitut bestela, argi eta garbi, norbaitek akabatu egingo nauela egunen batean”, idatzi zion behin lagun bati, 1927an.

Rebecca West hezur-haragizkoak, bestela ezin eta, hezur-raren gogorraz, haragiaren beroaz idatzi zuen beti.

Itzuli ezin zen soldaduaren itzulera

Ezin zen ohiko bizimodura itzuli, edo ez zuen nahi? Garrantzitsua da ñabardura. Nahiz eta soldadua, berez, oso-oso inportantea ez izan.

Horixe da Rebecca Westen lehenbiziko nobelaren berezitasunetako bat: soldadua tituluan, soldadua hariaren ardatzean, soldadua beste pertsonaia guztien aho-buruetan, baina, egiaz, soldadua ez da garrantzitsuena. Liburu honetan, fruta baten hezurra da soldadua: erdi-erdian dago, pizgarri da, baina ez da jatekoa, ez da mamia. Ia-ia, aitzakia baino ez da zenbait gaiz

gogoeta egiteko eta, batez ere, haren bueltan *enredoan* dabiltzan pertsonaia emakumezkoen zaldiko-maldikoa martxan jartzeko.

Christopher Baldry-k azken hamabost urteetako oroitzapen oro galdu du, Lehen Mundu Gerran borrokan ari zela zaurituta. Etxera bidaliko dute, eri (ero?), baina, hara iristean, zeharo arrotza egingo zaio bere etxe maite berritua, bai eta Kitty emaztea bera ere. Familia-gizon heldu adeitsu hura hogeita bat urteko gazte alai buruarin bihurtu da. Eta okerreza ez da hori: tematua dago duela hamabost urte maite izan zuen neska hura maite duela oraindik, hots, Margaret Allington, langile-herri batean bizi den andre *txiro* bat.

Zalaparta. Eskandalua. Mundua hankaz gora. (Etxe barrutik aterako ez den) tragedia bat.

Istorio osoa Chrisen lehengusu Jennyk kontatuko du, desesperaturik zenbaitetan, neutral usteko beste zenbaitetan, eta haren hitz-jario txit ñabardurazaleari jarraituz piztuko dira hamaika galdera: Chris benetan ote dagoen gaixo, sendabiderik ba ote duen, zergatik miresten duten hainbeste eta hain *larri* hiru emakumeek... Eta beste galdera asko, interesgarriagoak, irakurleari arian-arian piztuko zaizkionak.

Jenny narratzaileak xehe-xehe deskribatzen du dena: pertsonaien unean-uneko erreakzioak, totelak, isiluneak, begiradak, ibilerak, keinurik ñimiñoenak, bai eta paisaiaren, naturaren, eraikinen, argien, koloreen ñabarrak eta abarrak oro. Egiaz, testuinguru huts baino gehiago dira horiek guztiak, ez baitute soilik balio nobelatxo honen ekintza urri samarrak girotzeko; horrez gain, oinarritzko dira pertsonaiak eta istorioa ulertzeko, bai eta, beharbada, West gazte haren idazkerari eta pentsabideari usaina hartzeko ere.

Dena den, liburu honen funtsari heldu nahi dionari, arreta osoa pertsonaien drama ilunaren hostaila nahasian bildu ordez,

probetxuzkoago izango zaio, beharbada, drama horren enbor-sustraietara jotzea zuzenean. Erro horiek zein diren? Bada, askoren arabera, gerrari buruzko liburu bat da hau. Eta ez da erantzun okerra, eleberriak bai baitu horretatik ere; baina gerra ardatz duela esatea axalean gelditzea litzateke. Kontuan hartzekoa da, bai, 1918an argitaratu zela *The Return of the Soldier*, Lehen Mundu Gerraren hondarrean, eta jakina da zer-nolako eragina izan zuen guda hark Mendebaldeko garai hartako idazle eta sortzaile askorengan. Hala, bada, gerrari lotu-lotua dago Westek liburuan deskribatutako egoera soziala, non gizonak borrokan baitaude, eta emakumeak, zain. Gerrak eten egingo du, bete-betean, pertsonaien bizimodua: ordura arte isildutakoak, saihestutakoak, gordetakoak azaleratuko ditu, eta ontzat emandako dena hankaz gora jarri, Chris Baldry kapitainaren trauma *tamalgarriaren* kausaz. Haatik, gerra-trauma horrek gehiago dirudi pizgarri bat bestelako trauma batzuez mintzatzeko: gizarte-sistema tradizional hertsu baten arau zorrotzek sortutakoaz, kasurako. Halaxe barrentzen da idazlea pertsonaien buruan, jarreran, eta esan daiteke hori dela egiaz nobelaren mamia.

XX. mende hasierako familia ingeles dirudun bat da baldrytarrena, eta Baldry Court-eko etxe-lur eder aratzak dituzte babesleku. Eremu sakratu eta ustez barneraezin horri eusten dioten dogmak: gizarte materialista tradizional patriarkal klasista baten arau zurrun aldaezinak. Hain zuzen, ia-ia lehenbiziko orrialdetik azkenera azpimarratzen da klase sozialen arteko alde izugarria, eta Margaret da *klasekeria* horren biktima nagusia, beste bi emakumeentzat ezin barkatuzkoa baita haren ustezko zabarkeria, zarpailkeria, arrunkeria. Pobrezia —edo, hobeto esanda, goi-klasetik at dagoen guztia— errukarri zaie, eta, areago, higuigarri.

Margaret “orban bat” da, lohi hutsa, Baldry Courteko lorategi eta korridore dotoreetan. Bertan bizi direnak, berriz, borroka etengabea ari dira beren bizimoduaren oinarri bihurtutako arau sozial askotarikoei eusteko, eta ez klase-kontuekin lotutakoei soilik. Genero-rolen eta maitasun erromantikoaren eredurik muturrenekoaren zama ere halaxe ageri da liburuan, zama gisa, eta oso ezberdin eragiten die pertsonaia gizonezkoari eta emakumezkoiei: Chrisek ihes egin die bere betebeharrari, arduratsu eta sendo izan beharrari, familiako buru izateari, etengabe itxurak egin beharrari; emakumeek, berriz, etxeko gizonaren inguruan antolatua dute bizimodua, eta kosta ahala kosta eutsi nahi diote hipokrisiari, zurikeriari, itxurakeriari. Izan ere, egonean egotean datza haien bizitza, baina horri eusteak, paradoxikoki, lan handia dakar.

Nobelan jorratzen diren beste zenbait gai: damua, helduaro erantzukizunak, norberaren nahimenaren eta betebeharren arteko sokatira, eta horrelako beste dualismo ugari, hala nola zentzua eta erokeria, eta bien arteko muga sarritan lausoa. Westek, haren garaikide ugarik bezalaxe, interes handia izan zuen psikoanalisian, eta horren eragina nabarmena da pertsonaien barne-gatazkak tratatzeko moduan. Chris gaixo dago, baina beste denek baino zentzudunago eta osasuntsuago dirudi zenbaitetan:

“Harrotasun intelektual hotz bat sumatu nion, dudarik gabe, Chrisek bere heldutasun oparoa gogoratu nahi ez hari, bere lehenbiziko amodioaren garaian ez atzera eta ez aurrera gelditu nahi hari; horrela, askoz ere zentzudunagoa zirudien berak beste guztiok baino, hain helden baikenion bizitzari zetorren bezala, hutsalkeriaz eta gogaikeriaz beterik”.

Ehun urte dira Gerra Handia hasi zela, eta ia beste hainbeste Westek bere lehen nobela hau idatzi zuela. Urrun dauzkagu soldadu amnesikoa, eta haren emazte zuria, eta maitale inuzentea, eta lehengusu mendekoa.

Hurbildu nahi duenari, baina, bidaia on, itxurakeriaren, zelo kartsuen, irrits irentsien, ihesaldi zapuztuen, halabehar halabeharrezkoen lurralde hertsu distiratsura.

*Maialen Berasategi Catalán*⁴

⁴ ESKER-ERAKUTSIA. Itzultzea ez da sekula bakarlan. Bihotzez mila esker, aholkulari- eta akuilu-lanengatik, Joxe Mari Berasategi Zurutuzari eta Irene Arrarats Lizeagari.

REBECCA WEST

Soldaduaren itzulera

LEHEN ATALA

—Tira, ez larritu! —esan zuen Kittyk, kexaz—. Garai hauetan, emakume guztiak hainbeste estutuko balira, zergatik eta senarrak azken hamabost egunetan idatzi ez dielako...! Gainera, leku benetan interesgarriren batean balego, borrokaldi zinez biziren batean edo, orduan aurkituko zuen kontatzeko modua, ziur, eta ez zidan esango, soil-soilik, “han nonbait” dagoela, “Frantzian”. Ondo egongo da, seguru.

Haurraren gelan eserita geunden. Umea hila zenez, ez nuen asmorik, neurez, berriro bertara sartzeko, baina, egun hartan, Kittyrekin topo egin nuen bat-batean, giltza sarrailan sartzen ari zen unean bertan, eta hantxe gelditu nintzen, gela garaia-ri so: hango zuria, hango koloreen argia, hango kutsu alai familiar jasangaitza, dena oso-osorik bere hartan utzia, etxean oraindik haurren bat balego bezala. Udaberriko lehen egun argitsua zen, eta eguzki-izpiak distira betean isurtzen ziren leiho garai arku-formakoetan barrena, errezel loredunetan barrena; hain ziren distiratsuak izpi haiek, ezen, aspaldiko garaietan izan bagina, esku lodikote bat jasoko baitzen, ziur, arrosa-pipil haren edertasun berri zeharrargiak seinalatzen. Eguzkiak argi-putzu zabalak marrazten zituen kortxozko zoru urdinean, bai eta tapiz leun, munstro bitxiz josiriko haietan ere. Hormak pintura zuriz eta tenpera urdinez margoturik zeuden, eta, han ere, eguzkiak inar jostari zenbait zirrimarratzen zituen, ordu askoan serio-serio begiratu beharrekoak, inondik ere. Zalditxo kulunkaria argiztaturik zegoen, orobat; Chrisi bururatu zitzaion hura urte-

beteko semeari opari ematea, harentzat egokia izango zelakoan. Hantxe, argipean, garbi asko antzematen zen zeinen dotorea zen zalditxo hura, eta zeinen tantoz josia zuen azala. Haren hurrean, eguzki-printzek Mary eta haren arkumetxoa argitzen zituzten, kretonazko otomanean eserita bi-biak. Tximiniaren goialdean, berriz, tigre orrolari baten irudia: aldi berean zorrotz eta bare, jabearen nahitara jolasteko prest, baina loari ezin eutsirik, hain beroa eta gozoa izaki egun hartako eguraldia. Eta, irudi haren azpian, tximiniaren apalean eserita, peluxezko hartzatxoa, eta txinpantzea, eta artilezko txakur zuria, eta katu beltza ere bai, begi birakariak zituen hura. Den-dena zegoen han, Oliver izan ezik. Pixka bat aldendu nintzen, ez bainuen nahi Kittyren zelatan ibili, noiz eta bere hildakoa berriz ikustera joana baitzen. Hark, ordea, dei egin zidan:

–Zatoz, Jenny. Ilea lehortzera noa.

Berriro begiratu, eta ikusi nion ile urrekara sorbaldetan aske, eta, soinekoaren gainean, zetazko jakatxo bat, arrosa-pipilez apaindua. Aldizkarien azaletan agertzen diren neska horien eite osoa zuen; hainbestekoa, etiketa handi bat baino ez baitzuen falta nonbaitetik zintzilik: “15 zentimo”. Behiala umezainarena izandako eserleku handi zumezkoa hartu zuen, aulki garaiaren ondoan egoten zen hura, eta erdiko leihoraino eramán zuen, arrastaka.

–Hona etortzen naiz beti Emeryk ilea garbitzen didanean. Etxeko gelarik argitsuena da. Nahiago nuke Chrisek bere hartan utzi izan ez balu, haur-gela gisa, kontuan harturik dagoeneko ez dagoela modurik...

Eseri, eta aulkiaren atzealdean zabaldu zuen adatsa, eguzkiaren argitan, eta karei-oskolezko orrazia luzatu zidan.

–Izan zintzoa, eta emadazu orraztu bat. Baina kontuz ibili, karei-oskolak gogotik tira egiten du eta!

Orrazia hartu, leihorantz bihurtu, eta kristalean jarri nuen bekokia, arreta handirik gabe kanpora so. Ezaguna izango zai-zue, segur aski, ikuspegi horren ederra. Chrissek, ezkondu ondoren, Baldry Court berritzea erabaki, eta zenbait arkitektoen esku utzi zuen lan hura; kontua da arkitekto haiek areago zutela manikuragilearen konplizitate-keinua, artistaren begirada askea baino, eta, denen artean, zeharo itxuraldatu zutela paraje zahar maite hura, harik eta aldizkari irudidunetako ezin konta ahal erretratutan ateratzeko moduan utzi arte. Harrowweald-eko gainean dago etxea, eta, leihoetatik, larre esmeralda hedatsuak begiztatzen dira, heze eta distiratsu denak, mendealdeko muino-lerro dotorearen magalean. Muinoak, urrunaren urrunaz urdin, urruneko enborrez urdin. Hurbilago, berriz, belardien dotorezia fina, eta Libanoko zedroarena, adarrak iluntasun mamiu batez eginak irudi. Eta, han inguruan, pinurik garaienen soiltasun mehatxagarria, adar biluziak marroiz eta purpuraz trinko, muinoaren ertzeko urmaeletik behera doan basoan.

Egun hartan, iraingarria zitzaidan ikuspegi haren ederra, zeren, nire garaiko emakume ingeles gehientsuenen antzera, neu ere soldadu baten zain bainengoen. Fitsik ere ez axola niri interes nazionala, ez eta beste ezer ere, gure bihotzek gizon hura guganatzeke zuten irrika bizia izan ezik; gerratik erauzi nahi nuen ene lehengusu Christopher, eta haren emazteak eta biok begi aurrean genuen atsegintegi berde hartan gorde. Aspaldi hartan, amesgaiztoa franko ari nintzen izaten haren inguruan. Gaez ikusten nuen Chris, norenik gabeko lur baten ustel uherrean lasterka: alde batera korrika, lehenik, lurrean botatako esku bat zapalduta; beste aldera begiratu ezinik, gero, ehortzi gabeko buru bat ikusi eta zeharo laborrituta. Eta, amets hura erabat ikaragarri bihurtu arte, ez nuen ikusten nola erortzen zen belauniko lurrera, salbazioa lortuta azkenean, halakorik

baldin bazen behintzat. Izan ere, gerra-filmetan, makina bat gizon ikusi dut lubaki-hesietatik behera erortzen, motel, baina filosoforik ilunenez baino ezin lezakete esan horrela erortzeak benetako salbazioa ekarri ohi duenik.

Halako batean, lortzen nuen loari ihes egin eta esnatzea, baina hantxe gelditzen nintzen, zurrin, hainbat istorio buruan, garai hartako alferezak ume-bozez, ahots menderakaitz baina apalez kontatzen zituen istorio haiek:

–Gau batean, bihitegi batean ginela, obus bat erori zitzaigun gainera, eta hantxe hasi zitzaidan kide bat oihuka: “Lagundu, adiskidea; hankak galdu ditut!”; eta nik, berriz, zera erantzun behar: “Ezin dut, adiskidea; eskuak galdu ditut!”.

Halakoxeak izaten dira emakume ingelesez ametsak gaur egun; beraz, kexatu ere, ezin nintzen kexatu... Baina zinez nahi nuen gure soldadua itzultzea. Horregatik esan nuen:

–Chrisen berririk bagenu... Hamabost egun dira idatzi ez duela.

Eta orduan erantzun zidan Kittyk beste hura: “Tira, ez larritu!”, eta eskuko ispilurantz makurtu zuen burua, bere irudiaren islarantz, lore urrintsu batzuen freskura aditzera balihoa bezala.

Saiatu nintzen, saiatu, Kitty beti inguratzen zuen baretasun-burbuila hura neure inguruan ere puzten; Chris joana izanagatik, bagenuen artean gauza onik, eta horretantxe bildu nuen arreta osoa. Luxuaren gehiegirik ere ezin ziguten leporatu, ziur nintzen, Chrisentzako leku atsegin bat prestatu baino ez baikenuen egin, geurez: txoko txiki bat zen munduan, haren onberatasun zoragarriaren neurrikoa, itxuraz bederen. Bertan elikatu genuen Chrisen adeitasun paregabe hura, hain baitzen ohikoa eta nabarmena, irudi baitzuen haren ezaugarri fisiko bat besterik ez zela –horregatik, Chris umore txarrera lerratzen zen aldi bakan haiek zoritxar ezustekoak izaten ziren, hanka bat

haustearen parekoak—. Txoko hartantxe bihurtu genion Chrisi zoriona halabehar. Begiak itxi, eta argi ikusten nituen gure arrakastaren ezin konta ahal erakusgarriak, ez baitzen sekula izan hura baino gizon nabarmen gogobeteagorik. Eta gogora ekarri nuen zer egin zuen frontera joan aurreko goiz hartan, orain urtebete zehatz-mehatz.

Aurrenik, goizeko egongelan eseri, eta hizketan aritu zen, kanpora begira, belardietara —ordurako, agertoki huts baten itxura zorigaiztokoa zuten belardiek, Chris oraindik alde egin gabea izan arren—. Bat-batean, hizketaldia eten, eta etxean zehar ibili zen, ibilian, hainbat gelatan barrena. Gero, ukuilura jo, eta begira gelditu zitzaien zaldiei, eta aterarazi zituen txakurrak. Ukitu ere ez zituen egin, txintik ere ez zien esan: bazirudien gerraren miseriak jota zegoela ordurako, eta ez zuela kutsatu nahi animalia haien ongizate distiratsua. Jarraian, baso-ertzera joan, eta hantxe gelditu zen, errodoendro hosto ilunekoei begira, eta azken urteko iratzeen nahaspila horiari, eta zuhaitzen beltz hotz negukoari. —Leiho honexetatik ibili nintzaion zelatan—. Horren ostean, etxera itzuli zen, isilkoi, emaztearekin igaro ahal izateko alde egin aurreko tartetxo hura, eta, ohartzerako, hantxe ginen Kitty eta biok, etxe aurreko eskaileretan, Chris Waterloora zerman autoari so. Alde egin aurretik, musu eman zigun bioi. Oroitzen naiz nola, niregana makurtu zelarik, berriz ere ohartu nintzen bi kolorekoa zuela ilea: gaztainkara eta urrekara. Gero, autoan sartu zen, eta, soldadu-tankeran jarriarik, esan zigun: “Ikusi arte! Berlindik idatziko dizuet!”; eta, mintzatzen ari zela, burua jaso, eta begira-begira gelditu zitzaion etxeari. Horrek esan nahi zuen —ondotxo nekien nik— maite zuela gurekin izandako bizimodua, eta leku lohi heriozko hartara eraman nahi zuela bere etxearen oroitzapen oro, albait osoen, guztia zeharo okertzen zenean bertantxe bildu ahal izateko pentsamenduak,

nola egiten baitu gizon batek eskua alkandora barrenera sartu eta paparrean daraman kutuna haztatzen duenean. Etxe hau, gurekiko bizimodua; horiexek zituen Chrisek bihotzaren zolan.

—Itzultzerik balu...! —esan nuen—. Hain zen zoriontsua hemen...!

Eta Kittyk ihardetsi:

—Ezin zen, ez, zoriontsuago izan.

Garrantzitsua zen, oso, Chris hemen zoriontsu izana, ez baitzuen, jakin ezazue, beste hirigizon batzuen antzik batere. Txikitari, baso hartan elkarrekin jolasean aritzen ginenean, beti izaten zuen uste osoa gauzarik gertagaitzenak ere gertatzekoak zirela: adibidez, urkia mugitu, uzkurtu, eta printzesa maitagarri bihurtuko zela bat-batean; edo bera ez zela mutiko arrunt bat, baizik eta indiar azal-gorri bat, eta moxorroa desegin egingo zitzaiola egunen batean, berariazko iluntzea iritsitakoan; edo tigre bat azalduko zela halako batean iratze artetik, letagin gorriztak ageri-agerian. Halakoak espero izaten zituen, haur arruntan ameskizunak baino are biziagoa zen irudimen batekin espero ere. Aditu nituen hitz-erdika esaten zituen hamaika kontu; ikusi nuen nola, noizik behin, adi-adi begira gelditzen zitzaien mundu honetako gauza onei, denak bat-batean desegin eta areago hobetzear baleude bezala; ohartu nintzen itxaropen suharrez bisitatzen zituela herrialde berriak, eta halakoxe ilusioz ezagutzen zuela jende berria ere; eta, horregatik guztiagatik, banekien txikitako sinesmen hari bizi-bizirik eutsi ziola gizondu ondorenean ere. Indiar azal-gorri bat izateko esperantzaren orde, beste nahikari berdin nostalgiko bat piztu zitzaion gerora: bizitzarekin bakeak osoro egiteko nahia. Izan ere, itxaropen ezinezkoa zuen egunen batean izango zuela bizipen jakinen bat, alkimia baten parekoa edo, gertakizunen metal iluna urre bilakatuko ziona, eta sinetsita zegoen errebelazio hartatik

aurrera bozkario itzalgaitz batez beterik segituko ziola bere bideari. Jakina, sekula ez zuen lortu halakorik; funtsean, haren bizimodu lanpetuan ez zegoelako tartetxorik ere horrelako errebelazio baterako. Lehenik eta behin, aita hil zitzaion, eta ez zuen beste aukerarik izan haren negozioa bere gain hartzea baino; lan hark, gainera, berekin zekarren senide emakumezko mordoxka baten premiei erantzun beharra, den-denak gauzaez hutsak izaki: batzuk, molde zaharrean gauzaez, besaulki-buruetako zapiak beste ardurarik ez zutela; bestetzuk, molde berrian, urrezko golf-makilak gora eta behera. Gero, Kitty etorri zen, eta bere egin zuen Chrisen gastatzeko neurri ohikoa, baita areago tenkatu ere, emakume batek eskularru berri bat jantzi eta tenkatzen duen moduan. Eta, aurrerago, berriz, eginkizun garratz bat: semetxoa hil ostean berriro bizitzen ikasi beharra. Azkenerako, bere betiko askatasun- eta abentura-sena ezin gogobeterik gelditu zen Chris, eta, horren ondorioz, hutsune hura betetzeko lan duina egokitu zitzaigun guri. Horrexegatik saiatu ginen bizimodu albait atseginena prestatzen harentzat, eta, hain zoragarriro egoki jardun baikenuen, zeinen zorigaiztoko bilakatu zen gerora agertoki huts hura!...

Menturaz, ez ginen hain emakume erdeinagarriak ere, ezin baikenuen ezertxo ere ekarri gure bizimodura, baldin eta ez bagenion aurrez Chrisi zena zelakoaren inguruko arreta pizten. Oroitzen naiz nola egun hartan, neskameak txartel hura ekarri zuenean erretilu baten gainean, pentsatu nuen ia batere ez zuela axola nor etorri zen eta zer-nolako edertasuna edo adimena zerion; izan ere, Chris ez zen joango hari kasu egitera, lerdenderden suaren argitan, eta ez zion eskainiko, inondik inora, arreta neurritsu bat –nahitasun oro ainguratua duten gizonen emakume erakargarriei eskaintzen dieten hori–, belarri txarreko gizonak musika onaren truk ordaintzen duen bezala.